

Přibáňová, Alena

Květa Legátová: Želary (2001)

Bohemica litteraria. 2012, vol. 15, iss. 1, pp. 89-100

ISSN 1213-2144 (print); ISSN 2336-4394 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117978>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Květa Legátová: *Želary* (2001)

Alena Příbáňová

KLÍČOVÁ SLOVA:

Legátová, baladická próza, česká próza po r. 1990.

KEY WORDS:

Legátová, prosaic ballad, Czech prose after 1990.

ABSTRACT:

Květa Legátová: *Želary* (2001)

The presented text attempts to introduce a project implemented by the Institute of Czech Literature AS CR that aims to map the trends and tendencies in Czech prose, poetry and drama 2000–2010 by means of detailed interpretational analysis of selected works published in the period. Individual texts should characterize the structure, theme and style of the work as well as its place on the map of Czech literature. This particular study deals with Květa Legátová's prosaic cycle *Želary* (2001).

Vydání povídkového souboru *Želary* způsobilo v literárním životě devadesátých let neobvyklý rozruch: próza zatím neznámé autorky sklidila značný recenzní ohlas, umístila se v první desítce ankety *Lidových novin* Kniha roku a Květa Legátová za ni získala Státní cenu za literaturu. Pozornost upoutal už překvapivý životní příběh dvaosmdesátileté autorky, učitelky minulým režimem za trest postrkované po zapadlých štacích moravsko-slovenského příhraničí, jež své zkušenosti po letech zúročila v mimořádně vyzrálém textu – dokonce i zkušení recenzenti totiž Legátovou zprvu považovali za debutantku. Relativně záhy nicméně vyšlo najevo, že Květa Legátová (vl. jménem Věra Hofmanová, *1919) je ve skutečnosti již zkušenou autorkou, a to nejen rozhlasových her, jichž bylo v devadesátých letech uvedeno několik. Pod jiným pseudonymem, Věra Podhor-

ná, už v šedesátých letech patřila k tzv. brněnské škole rozhlasové hry (vedle Ludvíka Kundery, Milana Uhdeho nebo Antonína Přídala), především však vydala dva prozaické knižní tituly: v roce 1957 soubor povídek a situačních dětských portrétů *Postavičky*, zjevně vytěžený z učitelských zážitků, a v roce 1961 dívčí román *Korda Dabrová*, jehož přímá, tvrdohlavá a názorově nekonvenční hrdinka, která navzdory své nezkušenosti v každé situaci spoléhá výhradně na vnitřní mravní instinkt a nebere ohled na společenské zvyklosti, jako by předznamenávala výrazné želarské postavy Ženi či Zuzanky, jež si vlastní představy o uspořádání svého života prosadily navzdory rodině i okolnostem.

Střídmě v té době autorka publikovala také časopisecky: v letech 1954–1956 uveřejnila v brněnském *Hostu do domu* několik drobných próz, většinou později zařazených do souboru *Postavičky*. V roce 1957 se v almanachu *Dokořán*, vydaném v Krajském nakladatelství Brno, objevila krátká próza O těžké krvi Zdeňka Tkáče, dokonce s podtitulem „první kapitola románu *Želary*“, a v roce 1959 opět v *Hostu do domu* úryvek Vratislav Lipka a malá Bojarová, svým názvem odkazující ke dvěma ústředním postavám *Želary* – je tedy zřejmé, že *Želary* do definitivní podoby zrály několik desetiletí.

Ačkoli debata o objevu či znovu-objevení pozoruhodné autorské osobnosti pravděpodobně povzbudila zvědavost širší čtenářské obce, nebyla tím hlavním, čím *Želary* upoutaly pozornost. Nápadný byl zejména charakter textu. Temná baladičnost příběhů zasazených do syrového prostředí meziválečné horské vesnice, typologie postav, přijímajících s neokázale věčným odhodláním svůj životní úděl, a v první řadě enigmatický, ke čtenáři zdánlivě nevšimavý, ale živelný a barvitý styl vyprávění. To vše *Želary* vydělovalo z literárních trendů právě skončených devadesátých let, která preferovala na jedné straně autentické texty typu deníku, vzpomínek či přiznaně autobiograficky založených literárních textů, a na straně druhé postmoderně směřovanou imaginativní prózu s příklonem k sebereflexivnímu vyprávění – tedy postupy, akcentující v první řadě roli autora-tvůrce, původce textu, a potažmo tak upozorňující na stvořenost, záměrnost literární výpovědi.

Želary se hlásí ke zcela jiné literární tradici a způsobu vyprávění – předkládají čtenáři sevřený a kompaktní obraz vyprávěného světa, jehož pravidla a hodnoty je nutno vyvodit z děje a z uvažování jednajících postav; nestávají se předmětem reflexe a vnějších komentářů kohokoli, kdo by stál mimo vylíčený svět. Každá z osmi povídek cyklu představuje výřez z životního osudu jednoho hrdiny; v sevřeném a vůči vnějšímu světu izolovaném světě horské vesnice se

všichni stávají epizodními postavami ostatních příběhů, a povídky tak dohromady vytvářejí pevně propojený, v podstatě románový celek. Střídání dílčích hledisek postav, jež jsou ve vyprávění zprostředkována užitím nepřímé a polopřímé řeči, čtenáři umožňuje nahlížet tytéž události z různých úhlů pohledu a postupně tak pronikat do souvislostí. Vodítkem je mu přitom pouze nesyšný, spíše podvědomě tušený autorský hlas. Důležitou roli při recepci hraje i řazení povídek, které neodpovídá věcné chronologii – nejen, že poslední dvě povídky sahají vzhledem k předcházejícím hluboko do minulosti, ale ani příběhy, které dějově bezprostředně navazují, nejsou zařazeny v logickém časovém sledu (povídka líčící Lipkův pobyt v sirotčinci předchází té, v níž se rozhodne do sirotčince odejít, apod.). Dějové události se tak z textu vynořují nejdříve v nenápadných zmínkách jako konstatovaná skutečnost, a teprve v určitém momentu se zpětně osvětlí jejich příčiny a vynoří se mnohdy osudové kauzální souvislosti (mimoděčná poznámka lehkovážně pronesená v bezvýznamném rozhovoru nabude tragického významu, když se ukáže, že se stala příčinou smrti jedné z postav).

Čtenář si tak pozvolna sám sestavuje a s každou další povídkou zpětně koriguje spletitou historii dávných skutků, vztahů, křivd, lásek, sympatií a antipatií, z níž aktéři jednotlivých příběhů znají jen určitý omezený úsek. Mentalita postav, jejich životní postoje a motivace jednání jsou mu proto postupně stále srozumitelnější, a události – často dramatické až kruté, ale i takové, které vyprávějí o sebeobětování, smíření, velkorysosti a odvaze – se tak z čtenářova pohledu dějí v řádu věcí a v logice tohoto zvláštního, uzavřeného světa.

Dějištěm příběhů je chudobná horská vesnice Želary, zeměpisně jednoznačně nezasazená, jejíž podoba jako by vznikla abstrakcí mnoha podobných typických vesnic ať už kopanických, valašských nebo beskydských. Umístění Želar nepřesňuje ani jazyk díla, který se až na ojedinělé výrazy („pálené“) udržuje v rovině velmi spisovných výrazových prostředků a ani v pásmu postav nevyužívá žádného konkrétního dialektu; právě tato neurčitost přitom možná paradoxně dodává Želarům jak obecnost, tak jedinečnost. K vesnici patří vnímavý farář, denně konfrontovaný se svou bezmocí poskytnout skutečně účinnou pomoc a útěchu, zahořklý osamělý učitel, který na této zapadlé štaci uvízl, doktor, jehož místní volají, teprve když není zbytí, tedy zpravidla pozdě, anebo když to přikáže místní kořenářka či spíše čarodějnice Lucka Vojničová, která si svým léčebným uměním a ráznou povahou vydobyla bezvýhradný respekt a již se neodváží odporovat ani opilí rváči. Skromnou obživu tu lze vydobýt jen nekončící

úmornou dřinou, každou druhou chalupu její majitel propil, po každé sobotě je třeba opravit v hospodě rozbité židle a umýt krev, učitel musí rodiče chodit upomínat, že školní docházka je povinná, aby děti namísto do školy neposílali už od deseti let vydělávat do služby, fyzické násilí na ženách je obecně považováno za běžné a na dětech za výchovné. Tvrdý život ve vsi, horami izolované od okolního světa a civilizačních vymožeností, zredukoval životní potřeby i nároky na minimum – současně jako by se však jasněji ukazovalo, co je skutečně podstatné. To, co Legátová svým vyprávěním předestírá a k čemu směřuje především, je otázka systému hodnot v lidské společnosti, osobní zodpovědnosti každého jedince za chod světa.

Věci mají v Želarech svůj pevný řád, moderním světem neopracovaný, ale ani nekontaminovaný. Obecně stanovená pravidla většinové společnosti tu ztrácejí na významu. Když se léta tlučená žena vzbouří a spolu s dcerou vidlemi zabije muže za to, že propil i poslední cennou věc, šicí stroj koupený z výdělku, který se před ním podařilo utajit, vezme vinu na sebe a dceři z vězeňské nemocnice napíše, že „prožívá nejšťastnější období svého života“: co je jinde ukládáno za trest, může se pro želarské stát i úlevou. Lidská spravedlnost, natož institucionalizovaná, není v Želarech měřítkem. Těhotnou vražednici, která se pokusila připravit o život dvě mužovy děti z předchozího manželství, nechá Lucka Vojničová utéci dřív, než se hospodář vrátí s četníky – ví totiž, že se jí dostane tvrdšího trestu, než by byl ten soudem vyměřený. Totéž však platí i o dobrých úmyslech: když chce kněz zachránit Vratislava Lipku před strádáním se surovým věčně opilý strýcem, odvede ho do sirotčince. Ani poprvé v životě poznané relativní pohodlí a pravidelné jídlo však Lipkovi nedokáže vynahradit ztrátu svobody a také kontaktu s jedinou bytostí, k níž tento dětský psanec kdy přilnul, jeho „sestrou po mléce“ Helenkou. Je proto připraven udělat cokoli, aby se do svého zoufalého postavení do Želar zase vrátil (byť na nabídku odejít do sirotčince původně přistoupil právě proto, aby se dostal z nepoznaného citového područí, kterým si ho Helenka připoutala).

Surový kraj jako by v lidech konzervoval instinkty jinde už moderním pohodlím překryté. Všechno tu má ostré hrany, jednoznačnou platnost: co je třeba, vysloví se jednou větou, a často není ani třeba promluvit nahlas – cit pro situaci a schopnost vytušit nebezpečí, odhadnout protivníkovu sílu a rychle zareagovat se zdají být součástí výbavy nutné k přežití. Úsečnost řeči postav přitom koresponduje i s lapidárním jazykem celého textu, směřujícím výrazově k bonmotu, strohé poznámce, střídmemu pojmenování, ale také k mírné archaizaci („Nad tím, co spatřila, změnil se její děs v mdlou“).

Co je patrné v uvažování a chování dospělých postav, vysvítá ještě jasněji ze zpodobnění dětského světa. Dětské společenství se řídí zákony smečky a outsideri, které tlupa pro jejich odlišnost nepřijme (Žeňa, Líza Šeldová) nebo kteří se vůči ní záměrně vymezí (Helenka, Lipka), musí projevit značnou dávku odvahy nebo asertivity.

Dětský svět má v díle výsadní postavení nejen proto, že jádro textu je vystavěno kolem životních osudů dospívajícího sirotka Vratislava Lipky; také příběhy dospělých postav zpravidla v retrospektivě odkazují k dětským zážitkům jako stěžejním životním událostem. Prostřednictvím vnitřní perspektivy dětských hrdinů Legátová odhaluje dětství jako naprosto určující období, v němž jsou zárodky budoucí dospělé povahy denně neúprosně opracovávány konkrétními vjemy, dojmy a zážitky. Žádná drobná příhoda není nepodstatná, jakkoli se tak může z perspektivy dospělých jevit – z každé dítě získává zkušenost, jež formuje jeho další chování.

Svět dětí je nezávislý, ponechán sám sobě – dospělí do sporů a nesvárů mezi dětmi nezasahují, pokud se nestanou přímými svědky nějaké vyhrčené situace, nebo pokud k tomu nejsou donuceni z titulu své funkce (kněz, učitel). Rodičovská výchova, ve většině případů dosti tvrdá, má dopad jen omezený, a navíc spíše mimoděčný – odráží se tu známá teze, že nejvíce se děti poučí z toho, co doma vidí a jak se k nim dospělí chovají, ne z toho, co se jim říká. Jejich reakce a závěry jsou zpravidla velmi pragmatické; nicméně to, jak své dosavadní zkušenosti vyhodnotí, záleží rozhodujícím dílem na jejich přirozených povahových rysech. Prostředí lidí samozřejmě formuje, ale zejména je prověřuje, prohlubuje jejich individualitu, apeluje na to dobré i špatné v nich. Na každém potom záleží, které vlohy v sobě vypracuje a které potlačí. Ani sourozenci si proto nebývají svou povahou blízcí (bratr přímého a nadaného Honzy „Šaška“ je nadutý pokrytec, skromnou a pracovitou Julišku její sestra zneužívá jako služebnou a nakonec ji s křivým nařčením vyžene z domu).

Mezi pokrevními příbuznými často z nejrůznějších příčin zuří sveřepý boj na život a na smrt (surovec Michal Lipka propíjí majetek svého svěřence Vratislava a při každé příležitosti si na něm vylévá opileckou zlost, Zuzanku Gorčíkovou její otec téměř zabije za to, že se vdala proti jeho vůli, a starý mlynář a jeho vnučka Žeňa spolu léta nebojují o nic menšího než o sebeúctu). Právě příbuzenství tu vzniká volbou – Helenka Bojarová, která zbyla sama z mnoha sourozenců, si vyhledá bratra v Lipkovi; Žeňa se cílevědomě vymaní z vlastní rodiny a vystaví si novou, do níž kromě Lucky Vojničové patří nevlastní dcera Jiřinka, vyvdaná pobuřujícím sňatkem s mrzákem Rostou; Pavel Juriga vyžene nehod-

nou matku svých dětí a včetně nevlastního Vojty je na Lucčinu radu vychová-
vá s oddanou a vděčnou Juliškou. Příběh za příběhem ukazuje, že spoléhání
na ustálená pravidla a na vnější normy, ať již světské, zakotvené např. obecným
míněním, či církevní, není vhodným životním vodítkem. Nehraje přitom roli,
zda jim člověk věří, nebo zda se o ně opírá z alibismu a strachu ze zodpovědnosti
za důsledky svých činů.

Kritériem v konkrétní situaci člověku musí být především jeho cit a svědomí.
Zosobněním této teze je postava želarského kněze, který sám sobě nikdy
neodpustil, že v dětství při společné hře nešťastně zabil svého kamaráda. Díky
tomu dokáže pochopit strádání malé Ženi, která si po smrti sestry trpce vyčítá,
že „není schopna nezištné lásky“, ačkoli takový hřích zpovědní zrcadlo nezná,
a rozumí i její rezignaci na „účinnou lítost“, když nedokáže odpustit dědečkovi
jeho panovačnost a hrubé chování k okolí. Farářovým protipólem je pak učitel,
striktně přesvědčený o tom, co je a není správné, jenž se snaží svou představu
prosadit za každou cenu, bez ohledu na prostředky. Abstraktní pravidla však
nejsou zárukou dobrého řešení – rozhovorem s Michalem Lipkou dosáhne učitel
maximálně toho, že chlapec bude znovu bezdůvodně zbit, a abatyše Izabela
ve snaze přivést bratra na správnou cestu způsobí svými autoritativními zásahy
jeho životní ztroskotání.

Popírání obecných společenských zásad však není projevem mravního rela-
tivismu. Právě naopak: naznačuje, že ani dodržování uznávaných pravidel člo-
věka nevyvazuje z osobní zodpovědnosti za důsledky jeho činů, byť dobře mí-
něných, a že účel nesvětí prostředek. Próza v jednotlivých příbězích vymezuje
pevný hodnotový žebříček, v němž je vedle pracovitosti a nezištnosti nejvýše
ceněna odolnost a neústupnost – ať již zběsilá (Helenka, Lipka), cílevědomá až
vychytralá (Žeňa) nebo pokorná, pasivní (Joza, Juliška). Z niterného přesvěd-
čení o tom, co je správné, pramení odvaha fyzicky slabších (svým odhodláním
raději padnout vyčerpáním, než by nechala umřít člověka, přinutí Juliška Vojtu
Zálešáka, aby přivedl pomoc pro svého soka), ale i sebekázeň silných (kovářský
tovaryš Joza se raději nechá obecným míněním považovat za hlupáka, než by
využil svou fyzickou převahu, pamětliv slov své mrtvé matky, že je příliš silný
a mohl by ublížit).

Právě soucit a schopnost porozumění pomáhají udržet svět ve snesitelných
mezích. Pro Legátovou jsou spojeny s ženským způsobem uvažování, s mateř-
ským instinktem, který velí starat se, pomáhat a současně respektovat druhého,
ale neovládat ho, nevnucovat mu svou vůli. „Nezměřitelná láska k tomu, co se
z nás zrodilo, ochota odpouštět, obět a slitování, to je podstata Matky,“ shrnuje

Lucka Vojničová svou představu vyšší moci v rouhačském proslovu k církevním hodnostářům, kteří přijeli hodovat na želarskou pouť (s. 192, citováno podle 1. vyd. 2001). Nejde tu přitom o žádné feministické dogma; rysy, které jsou hodnoceny jako mateřské, tedy rozvaha, klid a obětavost, nejsou totiž v textu vázány výhradně na ženské postavy. Intuitivní dobrou matkou vlastním i nevlastním dětem jsou sice např. Haláková nebo Jozova matka, Juliška nebo Žeňa, ale podobné schopnosti má i Joza, který se na rozdíl od rodičů laskavě stará o chromou Madlenku a který se sblíží s osamělou zarputilou Helenkou, nebo Vilém Svojsík, k němuž se po jediném společně stráveném dni upne opuštěná a citově strádající Líza Šeldová, protože jako každé dítě „neomylně pozná matku“, a jenž z lásky k Lence Lipkové prohlásí dítě neznámého otce za vlastní.

Autorka vychází z jiného konceptu – řád světa u ní spočívá na přirozených instinktech (k nimž patří na prvním místě odpovědnost za mláďata a obecně za tvory, kteří na nás závisejí, tedy i zvířata). Pohodlí, které přináší civilizace, člověka nezušlechťuje, spíše v něm přehlušuje vlohy, jež jej od pradávna spojovaly s ostatními živými tvory. Tím jej však současně zbavuje odměny, kterou mu nabízejí i obtížné životní podmínky (nebo právě ony), tedy schopnosti vnímat drobné každodenní radosti a krásu, jež je k vidění v běžných věcech. Legátová v *Želarech* nesměřuje k ničemu menšímu než k velmi apelativnímu morálnímu poselství. Díky barvitému vykreslení vesnického světa, ale i ironickému humoru, skrytému v jazyce díla i v pohledu vypravěče, a v neposlední řadě také díky promyšlené struktuře prózy tak ovšem činí velmi elegantně a didakticky promyšleně: nechává čtenáře, aby si její poučení z textu vydobyl sám.

Zařadit autorku do literárního kontextu, v němž kniha vyšla, je problematické; po vyhraněně individualistických devadesátých letech se *Želary* objevují jako z jiného času. Vyprávěcími postupy, jazykovým projevem i tematicky mají nejbližší k prozaické tradici 20. – 30. let. Nejčastěji bývají v souvislosti s autorčiným dílem připomínáni Ivan Olbracht a Karel Čapek, které ostatně i Legátová v rozhovorech sama nejednou zmiňuje jako své oblíbené spisovatele. Společným rysem tu přitom nejsou pouze postavy svérázných, povahově ostře řezaných outsiderů nebo topos uzavřeného lidského společenství, v němž obvyklé životní situace nabývají dramatické jedinečnosti, ale i humánní poselství, k němuž text směřuje, přesvědčení, že literatura by měla ve čtenáři kodifikovat mravní ideály, nikoli jen podat svědectví o době nebo bavit.

Nesentimentální pozornost, kterou Legátová věnuje světu dětí, a způsob, jakým prostřednictvím jejich příhod a uvažování odkrývá mentalitu doby, však

nabízí i další literární vazby – odkazuje k autorkám, v jejichž textech je tento specifický „postranní“ pohled na společnost jedním z výrazných stylových rysů. M. Trávníček v této souvislosti připomíná pentalogii Pavly Kytlicové *Rodiče a děti*, a zmínit je tu možné i dvojromán Milady Součkové *Odkaz a Zalkladatelé*.

B

Ukázka

V houštině se mihla ženská sukně. Porostem se prodírá porodní bába Lucka Vojničová, útlá šedivá žena s pohledem plným zádumčivé něhy. Jurův zrak ulpěl na nůsce bylin a bez rozmyslu zvolil terč pro své podráždění.

„Kam s tím rancem, kmotra?“

Lucka se zastavila a narovнала záda. Její velké melancholické oči ožily a změnily se k nepoznání.

„Moc se neptej, abych ti skutečně neřekla kam!“

Jura poznává, že ho cizí hněv uklidňuje. Chladí jako olej na spálené kůži.

„Je na vás stížnost, že jste v Želarech vyškubala všechny meze. Lidem scípají kozy. Musím vám napařit pokutu.“

„A já ti napařím pár liskanců na tu tvou drzou hubu! Nevybřeskej na mě a starej se, abys nedostal křivákem mezi žebra, Vojta Zálešák nezapomněl, kdo ho přivedl do kriminálu!“

Jako by se prolomila hráz. Lamači na sebe mrkli.

Ta větrí jako kuna!

„Smějte se, otrapové,“ obrací se k nim Lucka, „vám se to taky spočítá! Každý ví, kdo Vojtovi hospodařil v prázdné chalupě, tuhle Judas má na zdi jeho kukačky, zapři to, mizero, Mária to viděla! A kdo mu rozebral kůlnu, kdo potřeboval tyčky k štěpům? Kdo mu zničil sáně, čí kluk se na nich celou zimu vozil?!“

Jura naslouchá s úlevou. Je najednou klidný, prapodivně šťasten a pln lehkomyšlného rozmaru.

„Mluvte o svých zlodějinách!“ hartusí.

„Tebe,“ vykřikuje Lucka, „tebe dostane nejdřív! A s tebou třeba provaz, tomu je všechno jedno! Piš testament, dokud se ti netřepe ruka!“

Vydání díla

Želary, Ladislav Horáček – Paseka, Praha a Litomyšl 2001; 2. vydání Paseka, Praha a Litomyšl 2011

Jiná mediální interpretace

Film *Želary* režiséra Ondřeje Trojana (2003) byl natočen podle autorčiny novely *Jozova Hanule* (2002), která vznikla počátkem devadesátých let pro soutěž filmových scénářů. Táž novela se stala základem divadelní adaptace, která byla pod názvem *Želary* uvedena v divadle Rokoko (dramatizace Věra Mašková, režie Pavel Khek, premiéra 10. 3. 2012), divadelní zpracování nicméně integrovalo i některé motivy z povídkového cyklu *Želary*.

Překlady

Německy (2005): *Die Leute von Želary*, přel. Sophia Marzolff, Deutscher Taschenbuch Verlag, München

Polsky (2006): *Želary*, přel. Dorota Dobrew, Kowalska/Stiastny, Warszawa

Holandsky (2007): *De mensen van Zelary*, přel. Edgar de Bruin, Wereldbibliothek, Amsterdam

Francouzsky (2010): *Ceux de Želary*, přel. Christiane Laferrère, Les Éditions Noir sur Blanc, Lausanne

Ceny

Státní cena za literaturu (2002)

Reflexe

„V příbězích Květy Legátové je s nesentimentální střízlivostí zachycena antipatie bezmocných, kteří přes jednoduché pravdy dospívají nakonec ke katarznímu východisku.“

Dora Kaprálová, „Dobře zabydlené bludiště“, *Host* 2002, č. 1, s. 12–15

„O násilí, utrpení, o nenávisti i dojemných projevech bezmezně odhodlané lásky hovoří autorka s vytříbeným uměním jazyka, který neomylně vyvrhuje frázi a vyprázdněné stereotypy, okamžitě indikující faleš a nevěrohodnost, zejména v ústech učitelů, kazatelů, velikášsky velkohubých zbohatlíků. Na dně sentimentality je krutost: na dně zdánlivé nemilosrdnosti Květy Legátové je láska – to ji činí blízkou např. ‚krutým povídkám‘ jižanské katolické spisovatelky Flannery O'Connorové.“

Mojmír Trávníček, „Pozoruhodná prvotina“, *Tvar* 2001, č. 20, s. 20

„Květa Legátová hraje hru, na kterou nejsme dnes příliš zvyklí: vzdává se lákadla modelovat, vytvářet komponované celky, z nichž vylézají na povrch ‚pravi-

dlá – pravidla komponování, ale zároveň i pravidla žití v takovém světě. Zde se nalézá zásadní rozdíl oproti světům Kunderovým, Klímovým, Kohoutovým, Vaculíkovým, Vieweghovým či Urbanovým: rezignace na pozici vidoucího ‚pro-roka‘, který ví, a nám čtenářům tedy rád sdělí, jak se věci mají, a dokonce i proč jsme právě takoví.“

P. A. Bílek: „Událost, či text“, Souvislosti 2002, č. 1, s. 224–227

Slovo autora

„Složitější kompozice byla mým záměrem. Chtěla jsem, aby jedna povídka částečně vyvracela a doplňovala druhou. Protože život v kontrastech spočívá. To, co přijímáme jako skutečnost, můžeme totiž zítra či pozítří vidět úplně jinak. To je naprosto normální pohled.“

„Kariéra je jen bezcenná věc“ (rozhovor vedla Dora Kaprálová), Mladá fronta Dnes 28. 1. 2002, s. D3

„Želary píší vlastně pořád. Jsem přesvědčená, že každý autor má několik myšlenek, které chce sdělit, většinou dost bouřlivých. Někdo napíše tisícistránkový román a v něm je jediná věta, kvůli které to psal. Taky několik takových myšlenek mám, které v psaní prosazují.“

„Pozdní sláva Květy Legátové“ (rozhovor vedl Pavel Mandys), Týden 2002, č. 44, s. 38–40

Bibliografie ohlasů

b) studie

V. Barborík, Želary – diskrétna inovácia tradície, Tvar 2003, č. 20, s. 16–17

S. Urbanová: Osudy a touhy po domově, Bohemistyka 2003, č. 3, s. 193–200

c) recenze

M. Trávníček, Tvar 2001, č. 20, s. 20

B. Kostřicová, Literární noviny 2002, č. 3, s. 8

D. Kaprálová, Host 2002, č. 1, s. 12–15

P. A. Bílek, Souvislosti 2002, č. 1, s. 224–227

O. Horák, Labyrint revue 2002, č. 11/12, s. 169

Medailon autora

Květa Legátová, vl. jm. Věra Hofmanová, se narodila v Podolí u Brna v učitelské rodině. Absolvovala dívčí reálné gymnázium v Brně (maturita 1938), postupně

vystudovala češtinu a němčinu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně (1946) a matematiku a fyziku na Vyšší pedagogické škole v Brně (1953–1958). Během války, kdy byly vysoké školy uzavřeny, pracovala jako písařka na finančním úřadě ve Valašském Meziříčí, později učila němčinu na brněnské konzervatoři a nakonec byla totálně nasazena do jedné z brněnských zbrojních továren.

Již během studia na FF učila nejprve na gymnáziu v Uherském Brodě, později byla jako politicky nespolehlivá překládána po venkovských školách v moravsko-slovenském příhraničí. Od roku 1956 učila na Střední odborné škole knihovnické v Brně. V roce 1975 odešla do důchodu, věnuje se psaní a ochraně zvířat.

Dílo: Postavičky (PP 1957, pod pseudonymem Věra Podhorná); Korda Dabrová (R 1961; pod pseudonymem Věra Podhorná); Želary (PP 2001); Jozova Hanule (P 2002); Pro každého nebe (rozhlasové hry, 2003); Posedlá a jiné hry (rozhlasové hry, 2004); Nic není tak prosté (PP detektivní, 2006); Mušle a jiné odposlechy (PP 2007); Mimo tento čas (rozhlasové hry, 2008). *Rozhovor:* Návraty do Želar (rozhovor vedla D. Kaprálová, 2005).

Studie Aleny Přibáňové „KVĚTA LEGÁTOVÁ: ŽELARY“ vznikla v rámci projektu *Česká literatura první dekády 21. století v souvislostech a interpretacích*. Tento projekt pokračuje v rozvíjení tradice kolektivních interpretačních svazků, které v někdejší Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV začaly vycházet již v šedesátých letech (*Příběhy pod mikroskopem*) a největšího rozmachu dosáhly na přelomu 80. a 90. let (*Rozumět literatuře, Česká literatura 1945–70, Český Parnas* a další).

Nejtěsněji pak aktuální projekt navazuje na publikaci *V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích* (Academia, Praha 2008). Oba projekty mají základnu v Oddělení 20. století a současné literatury v Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., autorsky se na nich však podíleli a nadále budou podílet i další kolegové z univerzitních pracovišť.

Redaktoři navazujícího svazku usoudili, že není nutné upravovat osvědčenou výchozí koncepci a strukturu: celek proto bude opět otevírat studie zabývající se literárním životem prvního desetiletí jedenadvacátého století, poté budou následovat interpretace jednotlivých děl utříděných podle tradičního členění na literární druhy: každý takový oddíl pak bude uveden samostatnou studií. Samotná interpretace by neměla být kanonickým výkladem, nýbrž individuálním

pohledem každého interpreta na konkrétní literární dílo, které (při zachování rámcové struktury) charakterizuje jako celek, vyzdvihne specifické rysy, případné interdisciplinární přesahy a souvislosti a nabídne nové možnosti jeho čtení.

Snahu o plastický obraz současné literatury dokládá i výběr interpretovaných textů, který zahrnuje širokou škálu děl: od knih, jež vyvolaly polemické diskuse a dokládají zejména aktuální společenskou „objednávku“, k dílům v dobové recepci přehlíženým, od textů uznávaných spíše odborníky až k literatuře s širší čtenářskou základnou.

Cílová skupina čtenářů je poměrně široká: jsou to především středoškolští a vysokoškolští studenti a jejich pedagogové, jimž jednotlivé interpretace vedle určitého rozumění dílu nabízejí i modelování přístupu k interpretaci jako žánru badatelské práce. Způsob zpracování, zvolená terminologie i snaha o přehlednost a srozumitelnost podání však dovolují, aby se heslo začlenilo mezi zdroje, z nichž získává informace i laický zájemce o současnou literaturu.

Jednotlivá hesla sestávají ze dvou částí: zaprvé je to vlastní interpretace literárního díla včetně zařazení pojednávaného díla do českého, případně světového kontextu i celku autorovy tvorby. Druhá složka přináší informace týkající se vydání textu, jeho dramatizací a dalších forem adaptace, ocenění, ohlasů literární kritiky, jakož i ukázky ze samotného interpretovaného díla a z relevantních recenzí či studií. Tento aparát samozřejmě přispívá k zvýšení badatelského potenciálu svazku.

Alena Fialová